

AZ ÉPÜLETEK NEVÉNEK VÁLTOZÁSA ÁSOTTHALMON

Írta: ZSOLNAI JÓZSEF

Az ásoththalmi élő földrajzi névanyag 29,87%-a épületnév, 164 névből 49. Más terület gyűjtői e névtípusból eddig kevesebbet közöltek. Lássunk néhány összehasonlító adatot! *Grabolcon* 81 földrajzi névből 1 épületnév (1,23%), *Nagyivánon* 111-ből 4 (3,60%), *Szatmárcsekén* 94-ből 6 (6,39%), *Ajakon* 235-ből 4 (1,70%), *Nyírbogdányon* 319-ből 22 (6,89%) [1].

Az eltérés okát a település jellegében kereshetjük. Községünkben a népesség száma 6542 fő. Ebből belterületen 554-en, külterületen 5988-an élnek. A szegedi járásban a legnagyobb külterületi lakossággal rendelkező község [2]. Ásoththalmomra „a túlfejlődött tanyás” település jellemző, a volt és részben még most is meglevő „nagygazda- és farmtanyákkal”. Körülöttük jöttek létre a kisemberek „szórványtanyái”. Ezek önálló, szegényes gazdasági és háztartási egységek. A belterületről, az egykori Várostanyától távol, hét-nyolc km-re összetartozó településeket alkotnak a dülők mentén [3].

A névadás nem változatos, nem mutat újszerűséget. De a névhasználatban, illetve a nevek változásában mutatkozó fejlődés érdeklődésre tarthat számot. A tanyanevek szorosan összefüggnek a tanyarendszer sorsával, a tanyavilág bomlásával [4]. Azt hiszem, érdemes a változást az ország egy pontján megfigyelni, rögzíteni. Úgy tudom, hazai szakirodalmunk a kérdéssel még keveset foglalkozott, pedig szükségességét, ha nem is egészen az épületnevek vonatkozásában, SEBESTYÉN ÁRPÁD már megfogalmazta. „A mezőgazdaságban 1945 óta lefolyt, illetőleg napjainkban is zajló hatalmas változás következtében a régi névanyag tekintélyes része feledésbe megy; ezeket tehát igyekeznünk kell összegyűjteni, még kipusztulásuk előtt” [5].

Dolgozatomban előbb tipizálva bemutatom az összegyűjtött anyagot, majd a változásokról és azok okairól szólok.

Az összegyűjtött épületnevek kivétel nélkül többtagúak. A meghatározó elemek nagy része személynévi eredetű. Az épületnevekből 45 (91%). Ezek a következők: *Bandiüllés tanyája*, *Baráttanya*, *Balázstanya*, *Bencsikbolt*, *Bokortanya*, *Börcsöktanya*, *Bruknértanya*, *Cingertanya*, *Cöndörjőzsi tanyája*, *Csehótanya*, *Csórébolt*, *Dobótanya*, *Földitanya*, *Fluktanya (Kissoron)*, *Fluktanya (Kissüvegen)*, *Gárgyántanya*, *Ivánkovicstanya*, *Jakabtanya (Kissoron)*, *Jakabtanya (Kissüvegen)*, *Jokatanya*, *Juránovicstanya*, *Kiritanya*, *Kiss Ferencstanya*, *Kiskezűtanya*, *Kolbászház*, *Krisztintanya*, *Maklárítanya*, *Multyántanya*, *Muskótanya*, *Öreg Cöndörtanya*, *Ötvösbolt*, *Papptanya*, *Pappszidó háza*, *Percstanya*, *Petőfiház*, *Pirostanya*, *Salamontanya*, *Süketezredes tanyája*, *Szabóbolt*, *Szalaibolt*, *Szalmatanya*, *Szindli-Gárgyántanya*, *Vastanya*, *Vezértanya*, *Vizertanya*.

Köznévi eredetű meghatározó eleme csupán 4 épületnévnek van. (*Deszkásház, Nagyistálló, Kiskápolna, Várostantanya.*)

Az alapelemek szerint csoportosítva anyagunkat, az világlik ki, hogy a tanya alapelem az uralkodó. 49 névből 38 (77,5%). Ház alapelem 4 (7,8%), bolt alapelem 5 (9,8%), istálló és kápolna alapelem 1—1 fordul elő. A tanya alapelem 38 esetben személynévi meghatározó elemmel jelentkezik. A terület ismeretében mondhatom, ezek a személynévi meghatározó elemek itt együtt születtek az alapelemekkel. Az előforduló személynevek közül családnév: *Barát, Balázs, Bokor, Börcsök, Brukner, Cinger, Csehó, Dobó, Földi, Fluck, Gárgyán, Ivánkovichs, Jakab, Juránovics, Kiri, Krisztin, Maklári, Mulyán, Muskó, Cöndör, Ötvös, Papp, Percs, Petőfi, Salamon, Szalma, Szindli-Gárgyán, Vass, Vezér, Vizner.* Ragadványnev: *Bandiüllés, Joka, Kiskezű, Piros, Süket-ezredes.* Családnév + keresztnév meghatározó elemként a tanyanevekben kétszer jelentkezik: *Cöndör Józsi, Kiss Ferenc.* A tanya alapelemhez egy esetben köznévi meghatározóelem járul. Ez *Várostantanya*, amely indirekt jelöléssel keletkezett, azaz nem az épület tulajdonsága, hanem birtoklása alapján nevezték el a tanyát. A bolt alapelemű épületnevek csak családnévvel fordulnak elő. Ezek: *Bencsik, Csóré, Ötvös, Szabó, Szalai.* A ház alapelemnél a meghatározó elem 3 esetben személynév, 1 esetben köznévi, ez a *Deszkásház*, amely direkt jelöléssel keletkezett. A házat deszkakerítés veszi körül. A kápolna és istálló alapelemeknél személynév és köznévi is szerepel meghatározó elemként: *Bakkápolna, Kiskápolna, Nagyistálló* [6].

Elsődleges differenciáló elemmel bővült a *Cöndörtanya* és lett belőle *Öreg Cöndörtanya*. Jelölésátvitelről két esetben tudunk. *Várostantanya* épületnévvel jelölték 1950-ig a mai *Ásotthalom* belterületét is. A *Bokortanya* nevet átvitték a tőle 3 km-re levő határőrség jelölésére [7].

A bemutatott nevek nem régiek, így helyismeret birtokában keletkezéseiket is bemutathatom. Ebből kiindulva nyomon követhetem a nevek alakulását. *Ásotthalom* jóval több tanya van, mint ahány tanyanév. A nép tehát nem nevezett el minden tanyát, csak azokat, amelyek állandó munkalehetőséget nyújtottak, ezáltal velük gyakoribb kapcsolatban voltak. Ezzel magyarázható 36 tanyanév keletkezése. Az épületek eltérő tulajdonsága — nagysága, helyzete — csak néhány esetben lett az elnevezés alapja.

Ásotthalom az épületnevek egy része állandósult, másik részük folyamatosan kerül a passzív névkincsbe. A nevek csak a község külterületén élnek tovább. Elsősorban a tanya és a birtokos személyrag nélküli utótagú épületnevek. A fennmaradás, állandósulás leggyakoribb oka, hogy a név továbbra is a munkahelyet jelöli. Az állami gazdaság, a borforgalmi vállalat egy-egy üzemegységét a községi tanács a régi tanyák nevével nevezi meg. Pl.: *Bokortanya, Börcsöktanya, Kiskezűtanya, Maklárítanya.* Több régi név azért maradt meg, mert a környező lakosság számára tájékozódásul szolgál. Pl.: *Vass-tanya, Deszkásház.* Tájékozódásra még a lebontott tanyák nevei is fennmaradtak. Ilyenek *Öreg Cöndörtanya, Papp-tanya, Salamontanya.* „A zöreg Cöndörtanya mellé mönyünk szüretőni.” „A Papp-tanyáná tanákozunk.” „A téjész iroda a Börcsöktanyába van a Salamontanya mellett.”

Neveink kb. 60%-a passzív névkincsbe szorult. De rákérdezéskor még a fiatalok is tudnak a helyről és a névről. Ez a jelenség a kül- és a belterületen egyaránt megfigyelhető. A belterületen a leggyakoribb eset, hogy két név él egymás mellett. A hivatalos új és a régi. Pl.: *Várostantanya* (*Ásotthalom*), *Muskó-*

tanya (Erdészeti iroda), Brukenertanya (Állami gazdaság), Pappzsidó háza (Borforgalmi Vállalat). Várostanya nevünkről megjegyezzük, hogy a külterületi lakosság már csak az utótagot használja. Nem Várostanyára, nem a faluba, hanem a Tanyára mennek az emberek.

Sok név azért kerül a passzív névkincsbe, mert az épületnek nincs jelentősége a lakosság számára. Belterületen ilyen a *Petőfibáz*. (Nem a költő emléke él a névben, a tulajdonost hívták így.) Régen bolt volt, ma lakóház. Külterületen néhány név azért szűnik meg, mert az épület eredeti szerepe megváltozott. Pl.: *Csórébolt*, *Ötvösbolt*, *Szabóbolt*. Az épületek megvannak, de már nincs bennük bolt. Sok esetben azért vesznek ki a nevek, mert az épületet lebontották. Pl.: *Cöndörjőzsi tanyája*, a *Jakabtanya Kissüvegen*. Épületeknek még egyéb okokból is a passzív névkincsbe kerülhetnek. Pl.: meghal a tulajdonos, az épület gazdát cserél, a házat kisajátították, a főúttól távolabb fekszik, így tájékozódásra nem használhatják. E tényezők együtt is jelentkezhetnek (pl.: *Viznertanya*), de külön-külön is elegendők a név kiveszéséhez.

JEGYZETEK

- [1] Magyar Népryelv VI. 132—43. Magyar Nyelvjárások VII. 180—182; Kiss LAJOS, Régi Rétköz, 1961. 12—23, 278—91.
- [2] 1960. évi népszámlálás 3. szám. Csongrád megye és Szeged személyi és családi adatai. 1962.
- [3] ERDEI FERENC, Magyar tanyák. É. n. 142, 209.
- [4] MOCSÁR GÁBOR—TAAR FERENC, Tanyavilág — bomló világ. 1964.
- [5] Névtudományi vizsgálatok. 1960. 82.
- [6] Vö. INCZEFI GÉZA, A földrajzi nevek tipológiájáról és vele összefüggő kérdésekről. SZTF. Tud. Közl. 1965.
- [7] Vö. INCZEFI GÉZA, A földrajzi nevek átvitelének néhány kérdése. MNY. LX, 81. Dolgozatunkban a szerző által értelmezett jelölésátvitelről van szó.

ИЗМЕНЕНИЕ НАЗВАНИЙ ЗДАНИЙ В ДЕРЕВНЕ АШОТХАЛОМ

И. Жолнаи

29,87% живого материала географических названий в деревне Ашотхалом составляют названия зданий. Из них — 91% — названия хуторов. Население называло хутора по фамилии зажиточных крестьян, дававших постоянную возможность работы. С социалистическим перестройством сельского хозяйства хутора зажиточных крестьян были перестроены или снесены. Влияние изменений ощущается и в материале названий. Приблизительно 60% названий хуторов перешло в пассивный запас названий. Остальные неизменно бытуют на хуторах. Чаще всего потому, что сельсовет называет именем старого названия хуторов ферму колхоза или совхоза расположенную в данном месте. Кроме этого сохранились и названия тех хуторов — хотя сами здания снесены — которые употребляются при ориентировке населения. Ускоряется уход названий в пассивный запас тем, что часто осуществляют два названия: официальное, новое и старое, и сносом тех зданий, которые не служили для ориентировки населения.

ÄNDERUNG DER GEBÄUDENAMEN IN ÁSOTTHALOM

Von

J. ZSOLNAI

In Ásotthalom sind 29,87% des lebenden geographischen Namenschatzes Gebäudenamen, und 91% der letzteren Namen von Einzelgehöften. Die Bevölkerung benannte diejenigen Grossbauerngehöfte, die ihr ständige Arbeitsmöglichkeit sicherten. Nach der sozialistischen Umorganisation der Landwirtschaft wurden diese Grossbauerngehöfte umgebaut oder niedrigerissen. Die Wirkung dieser Änderung zeigt sich auch im Namenschatz. Etwa 60% der Gehöftnamen wurde in den passimen Namenschatz verdrängt; der Rest stabilisierte sich und lebt in der Peripherie weiter, meistens deshalb, weil einzelne Betriebseinheiten der Staatsgüter oder der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften von den Gemeinderäten mit den alten Gehöftnamen bezeichnet werden. Ausserdem haben sich diejenigen Gehöftnamen stabilisiert, die die Bevölkerung — trotz des Abtragens der Gehöfte — weiterhin zur Orientierung benützt. Die Passivierung beschleunigend wirkt der Umstand, dass oft zwei Namen nebeneinander leben, der amtliche neue und der alte, sowie das Niederreißen von Gebäuden, die von der Bevölkerung zur Orientierung nicht benützt wurden.